

Lehet-e összhangban követni két nemzet történetét?

(Gondolatok Sutarski lengyel–magyar történelmének olvasása közben)

A Surján László alapította Charta XXI. és a Párbeszéd Házában megtartott Jean Monnet-estek meghirdetett törekvése a szomszédos népek történelmének összehangolása. Mivel évezredek tapasztalat, hogy Európa nemzeteinek létformája változatlanul a nemzeti létük önállóságának biztosítása, felvetődik egy ehhez kapcsolódó követelmény beteljesítése: a térség történelmének leírásában meg kell találnunk a múlt közösen megélt eseményeinek értelmezésében is az összehangolódást. Mivel szörnyűséges háborúk és állandóan ellenséges békeidőszakok kötik „egymáshoz” az itt élő népeket, a nemzeti történettudományok természetükből következően éppen az egymás ellen fordító problematikát hangsúlyozzák nemcsak a szakma szintjén, hanem a különböző fokozatú iskolák tananyagaiban is. És mindaddig, amíg ezen nem próbálunk okos magyarázatok keresésével, a „békévé oldja az emlékezés” gesztusaival fokozatosan enyhíteni, addig egy összetartozó, önazonosságát magasabb szinten összehangoló, védelemre képessé váló európai összetartozásról még csak álmodni sem lehet.

A feladat nem a konkrétan feltárható ütközési pontok elhallgatása, hanem azok egymást kiegészítő magyarázatának megteremtése. Az emlékezet sérüléseinek gyógyítása. Lehet erre szakmai bizottságokat is felállítani, konferenciákat összehívni. De lehet egyéni vállalkozással előkészíteni ezt az összehangolást. A Trianon utáni időkben Németh László merészelt például a nemzeti történelmekben sajtó sebeknek a népek összekapcsolását végiggondoló ábrándképét példává állítani.

Most pedig egy foglalkozására nézve mérnök, életművét ismerve neves lengyel költő, akit

az utóbbi évtizedekben legjobb költőink fordítanak magyarra, az évtizedek óta Magyarországon élő Konrád Sutarski valósította meg. Igaz, hogy – mondhatjuk: – „lengyel, magyar – két jó barát”. Látszólag a leginkább problémamentesnek látszó nemzetek kapcsolódását választotta. Persze azt is mondhatja valaki: nem vagyunk szomszédok. De az igazság az, hogy az utóbbi évezred alatt majdnem mindig szomszédok voltunk, sorsdöntő pillanatainkban pedig mindig. Tehát épp elég okunk lehetne, hogy ellenségként vagy legalábbis vetélytársakként tekintsünk egymásra. Mégis: ha lehet példa Európa-szerte a szomszédok összehangoltságára, akkor éppen ennek a két, szakrálisan gondolkodó nemzetnek a barátságát kell felmutatnunk.

A média egyik főszereplő problémája a Kelet-Közép-Európa összehangolásán munkálkodó, teljes Európában gondolkodó V4-ek jelenléte. Amikor Antall József a rendszerváltás után összehívásukra gondolt, egy mindegyik részt vevő állam emlékezetében hangsúlyosan jelen lévő középkori visegrádi királytalálkozó emléke munkálódott. Ha azonban megnézzük magát a történelmi eseményt, megállapíthatjuk: három akkori nagy ország és három dinasztia ellentétes igénye előzte meg a találkozást. A visegrádi királykonferencia a francia–olasz származású magyar király, Károly Róbert kezdeményezésére jött össze 1335 őszén. A luxemburgi dinasztiából utódai alatt a német-római császárságig nőtt cseh királyt, Jánost és a vele versengő Nagy Kázmért, a lengyelek egyik, méltán nagynak nevezett uralkodóját nemcsak kibékítette, hanem barátságban kötötte össze. És az eredetileg Bécs árumegállító jogát kivédeni akaró kapcsolódás utóbb még Ausztriával is jószomszédi kapcsolatot ért el.

És mi lett utána? Kázmér utód nélkül halván meg, a magyar Anjou Nagy Lajos bizony rossz lengyel király lett. De utóda, leánya, Szent Hedvig a lengyel nemzet egyik legemblematisusabb, küldetéses uralkodója.

Bizony-bizony ezt kétféleképp, sőt többféleképp is lehetne magyarázni. De úgy elmesélni, hogy ez egyik felet sem bánthatja meg, sőt, mindnek büszkeségét fényezi – ehhez kellett egy baráti elbeszélő. Jó barátunk, a magyar irodalomnak is személyes résztvevője, Konrad Sutarski. Ahogy mi hívjuk: Sutarski Konrád.

Persze azt is lehet, hogy valamely uralkodóházak közötti konfliktust félmondatos tényként megemlítve továbbfutunk rajta. De annak az lehet a következménye, hogy ha az adott szereplőkre valaki rá akar kérdezni, akkor egyik nemzeti történetírásban sem kap feleletet. Említsem egy épp most aktuális esetet. A Napút folyóirat Hunyadi Mátyás-évfordulós számra készül. Dobos Marianne Jagello Szent Kázmér és Mátyás király konfliktusáról készült írni. Arról, hogy a lengyel király egyik fiát már a cseh trónra helyezte, a másiknak, Kázmérnak pedig kinézte a valahai I. Ulászlónk révén korábban már megvolt perszonálunió visszaállítását. Kázmért Vitéz János primás és Janus Pannonius pécsi püspök, valamint több főúr biztatta, ugyanis elégedetlenek voltak azzal, hogy Mátyás a török háborúhoz háttérrel keresve európai hadszíntereken háborúzott. A magyar változat: Mátyás hazaszaladt, kiegyezett a lázadó főurakkal, és ahelyett, hogy megütközött volna Kázmérral, szép csendben becsalogatta, kedvét szegte, majd Nyitra váránál körbezárta, és békét kötött az apa-királyal. Kázmér pedig rájött, hogy a keresztények ne egymás ellen háborúzzanak, hanem egyesítsék erőiket a keresztények ellenségei ellen. Azaz védjék együtt Európát. Felhagyott a királyi cím vadászásával, és szent életre tért. Feltehetően jó lengyel utóda lett volna apjának, de sajnos már hamarabb meghalt korai betegségben.

Végül is inkább lengyel barátainkat kértük, hogy segítsenek, vagy írják meg ők a tanulmányt. Erre érkezett Bogdán Adamczyk OFM Conv. PhD ismeretterjesztő tanulmánya, amely Kázmér életszentségét a magyar hadjárat előttről eredezteti, és hamis propagandaként írja le azt a beállítást, hogy Corvin Mátyás békésen

kerülte az összeütközéseket, meg közli, hogy a magyar főurak bizony abszolutista törekvései miatt fordultak koronás királyuk ellen. Egyetlen jelző („hamis”), és máris megváltozik a király karaktere. Meg is jegyzi kísérő levelében, hogy valószínűleg nekünk nem fog tetszeni Mátyás király ebbéli beállítása. Mi ellenben éppen a nézetek megismertetése céljából az ő írását, az ő általa használt jelzővel küldtük be a szerkesztőnek. Induljon, ha kell, vita, a magyar–lengyel összetartozás érzése van olyan erős, hogy nem szorul kozmetikázásra vagy elhallgatásra. De ha jobban odafigyelünk, a kétoldali elbeszélés nem is zárja ki igazán egymást. Sőt, kiegészíti. A hadvezér király és a szentéletű trónörökös története összszeszőhető. Csak meg kell keresni az egységes történelemmondás technikáját. Erre vállalkozott most Sutarski Konrád barátom. Mégis, mielőtt belefogtam volna a könyv méltatásába, mindezt el kellett mondanom. Csak így érthető, miért tartom fontos és példamutató alkotásnak a bemutatásra kerülő könyvet.

* * *

De térjek rá most már Konrád régi barátom nagyszerű könyvére. Lényegi és példázatos kísérleti szempontjára. Ugyanis hasonlóképpen gondolkozunk, ahogy én – a két nép múltjából vett egy-két jelenethez kapcsolódva – elgondolom közös múltunkat, akként vizsgálódik, és azt valószínűleg meg a maga elbeszélte történeteivel Konrád is.

Mi, magyarok, úgy-ahogy mindig ismertük történelmünket, remélem, a mai fiatalok is tudnak annyit róla. Feltételezem, hogy a lengyel fiatalok is hasonlóképpen vannak saját történelmükkel. Sutarski ezt a két tudást szerencsésen összeilleszti könyvében. Amikor itt történik valami, leírja, mi történik túl a határon, és viszont. És ebből alakul ki a két nemzet szakrális összehasonlíthatóságának mibenléte.

Vegyük a kereszténnyé válás első mozzanatát. A két király koronakérését a pápától, a nagy tudós hírében álló II. Szilvesztertől. Mesék, legendák alakítják ennek eseményeit. III. Ottó császár, a Rómáért rajongó ifjú német császár, a pápa neveltje és barátja hozná el Aachenből, Nagy Károly sírjából az első nyugati keresztény

császár valahai koronáját. Persze azzal a szándékkal, hogy mestere ezzel őt koronázza meg császárrá. Közben megérkeznek a lengyel küldöttek. Előbb, mint a magyarok. Szilveszter felismeri, milyen fontos a Kelet-Közép-Európai térség, oda is szánja a szent jelvényt a jövevény kérrőnek. Közben álmodt lát. Jönni fog az újabb kérő. Tőle rettegetek nemrég Nyugat-Európa egymással is hadakozó nemzetrészei. És végül Európa békéjét biztosítandó a magyar királynak küldi a pápa a csodás ajándékot. És senki nem ellenzi. Hiszen István talán az utolsó uralkodó, akit Bizánc is, meg Róma is mindmostanáig szentnek ismer el. Legyen béke köztetek. Hogy az a korona nem az a korona, amelyet a magyar nemzet a maga Szent Koronájaként tisztel, és még ma is, köztársasági államformánk nemzeti jelképeként nemzetünk címerében mutatja fel. Amely ott jelképezi a keresztény európai nemzetet parlamentje legékesebb helyén. (Amit magam mindig csakis térdet-fejet hajtván tisztel meg, ha közeliében elhaladok, pedig térdem megrokkolóban van, de ezt ki nem hagyhatom. És csatoljam ide a jelenetet, amint a nagy festővel, Schéner Mihállyal, távozván az ő születésnapja tiszteletére rendezett vacsoráról, amelyet az akkori házelnök adott, megálltunk a Szent Korona előtt, én, az örmény szertartású római katolikus térdet-fejet hajtván, ő, az evangélikus, fejével tisztelgően bólintva köszöntöttük nemzeti létünk szent szimbólumát.)

És Szent István az uralkodásra képtelenné tett unokatestvér gyermekeit hova küldi sürgősen Árpád véreinek szent folyamatosságát biztosítandó? Szent László édesanyja lengyel királylány volt, unokája pedig az egyik legjelentősebb bizánci császár. Legendák? Tények! A keresztény Európa teljessége ezekben az évszázadokban születik és szilárdul meg.

Nagyjából mindezeket tudtuk, Konrád könyvében most nemzeti tudatunk részeként fogalmazódik meg. És ekként folytatódik közös történetünk: két mártír Jagello királyunkkal, I. Ulászlóval a várnai csatátéren, majd a nyári hirtelen zivatárban oly igen megduzzadt Csele patakba fulladó II. Lajossal a mohácsi tragédiában.

És ha a korai – ki tudja, milyen eredetű – halál nem viszi sírba a már Bécsben székelő Hunyadi fiát, a lengyel királyokkal is megbékélt Mátyást,

utóbb pedig Báthori Istvánt, talán Bécsben is, meg Moszkvában is magyar–lengyel királyok alakíthatták volna a keresztény világ történelmét.

Mégis, amikor Bécs végveszélybe került, a török nagyvezír ábrándját az egyik – talán utolsó – nagy lengyel király, Sobieski János törtéte meg. A Kahlenberg ma is zarándokhely, ahova a huszadik század talán legnépszerűbb, lengyel származású pápája éppúgy elzarándokolt, mint jómagam családkkal, hálát adva Istennek fiam karambol utáni gyógyulását követően, amikor eljuthattunk a Bécsben operáló nagyszerű sebészhez kontrollra. Persze a hűség nem történelmi kategória: évszázadra rá a megmentett Bécs Habsburgjai is asszisztáltak Lengyelország többszöri felosztásakor.

Aztán még egyszer a lengyeleknek köszönhetjük, hogy a bolsevik internacionalizmust Varsó alatt megállította az időben megérkezett magyar töltényekkel az újjászülető Lengyel Köztársaság.

Nyugat, amely sohasem ismerte meg a vörösterrort, nem is tudja értékelni a lengyel ketős ellenállást, a barna és a vörös támadás idején. De szerencsére akkor egy pillanatra újra közös volt a határunk, és a lengyel menekülteket szeretettel és munkalehetőséggel befogadta a magyar nemzet. Származásra és vallásra való tekintet nélkül. Ezek a tények ma már talán közismertek mindkét országban. De azért a katyáni mártír katonatiszt árvája, Konrád Sutarski nem árt, ha könyvében ismét elbeszéli mindezt nekünk.

És még egyet! Hogy a lengyelek a világháború utolsó évében kétszer is felkeltek a náci uralom ellen. Romokba temetkezve, majd pillanatok alatt újjáépítve eredeti formájában Varsót is, Gdańskot is. A Vörös Hadsereg csak nézte, és várta, miként vérzik és pusztul megint egy jobb sorsra érdemes keresztény állam. De a lengyelek sem fogadták el a nyugati cinkossággal „eltolt” és „kicsipdosott” megszentelt földet. „Az elátkozott katonák” még a hatvanas évek elején is harcoltak a kommunista rend ellen. Tudtunk róla? Erről bizony beszélni kell! Egyszerre tudatosítja nálunk Sutarski könyve és a Lengyel Intézet új igazgatója, Joanna Urbańska sorozatos rendezvényeivel. De a mi láthatatlan ellenállásunkat sem ismerjük. Bár a Mindszenty meghirdette Mária-évet és az 1956-os népfelkelést és szabadságharcot ma már a világ egésze a maga érdemén méltatja.

És az egyik legfontosabb magyar regény, Száraz Miklós György *Apám darabokban* című alkotása fog rá emlékeztetni, míg magyarul olvasnak irodalmat.

Miként a lengyelek folytatását, Szent II. János Pál pápa szerepét, és Jerzy Popiełuszko keserves mártíriumát. Lázadást, tüntetést, válaszul sortüzeket, puccsot. Hiszen a hetvenes évek elején Gdańsban a kiégett pályaudvart még magam is láthattam. És a Jaruzelski-puccs idején itthon éppen a Magyar Írószövetség kétnapos közgyű-

lése vitatkozott. Szombat és vasárnap. A két nap között érkezett el hozzánk a rémes hír. Nálunk is lefagyott itt is a világ...

Mert összetartozunk. És ez az összetartozás nem látszólagos, hanem lényegi. Ennek egyik tudatosítása Konrad Sutarski csodálatos kiállítású új történelemmesélése.

(Konrad Sutarski: Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal, Méry Ratio Kiadó, Budapest, 2018, 128 oldal, ára: 5900 forint)

Tamási János